

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.055.002
в Київському національному
торговельно-економічному університеті

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Бутової Тетяни Юріївни «Фінансова безпека підприємства торгівлі», представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

Актуальність обраної теми дослідження.

Фінансова безпека підприємства торгівлі є складною економічною категорією. Проблема підтримання фінансової безпеки є особливо актуальною для підприємств торгівлі, адже їх частка в загальному числі банкрутств за останні роки не була меншою 60%. Незважаючи на існуючі наукові дослідження фінансової безпеки як окремого об'єкта, в сучасних умовах потребують вдосконалення альтернативи визначень цього поняття, які потребують систематизації на основі фінансових критеріїв та оцінок різних систем управління.

При цьому головною умовою, що потребує обґрунтування досягнення фінансової безпеки підприємства торгівлі є його спроможність протидіяти виникаючим внутрішнім та зовнішнім небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди, негативно вплинути на зміну структури капіталу тощо.

Тому розглянуті автором аспекти теоретичних, прикладних та методичних основ підтримання фінансової безпеки підприємств торгівлі є безперечно важливими, особливо в період інтеграції у європейський

простір, що декретує певні специфічні вимоги. Тема представленого дослідження є надзвичайно актуальною, структура дисертаційної роботи є логічною, зміст відповідає темі та допомагає повністю її розкрити.

Обрана здобувачем тема дослідження безпосередньо пов'язана з планами наукових досліджень Київського національного торговельно-економічного університету, а одержані результати відображено у виконаних науково-дослідних роботах: «Формування системи економічної безпеки підприємництва в Україні» (номер державної реєстрації НДР 0117U000504) та «Адаптація управління корпоративними фінансами до глобальних викликів» (номер державної реєстрації НДР 0119U100091).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, наведених в дисертації, підтверджується тим, що в якості методологічної основи дослідження було обрано сучасні наукові концепції та підходи щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Здобувачем проведено узагальнення та аналіз значної кількості наукових публікацій вітчизняних вчених, нормативних документів з питань фінансової безпеки підприємств, що дозволило всебічно охарактеризувати сучасний стан проблеми та визначити перспективні напрями забезпечення фінансової безпеки підприємств торгівлі.

Робота виконана на основі використання загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема при обґрунтуванні категоріального апарату використовувались методи порівняльного аналізу, систематизації та узагальнення, аналогії і абстрагування; при дослідженні умов формування фінансової безпеки підприємств торгівлі використовувались методи порівняльного аналізу, систематизації та узагальнення, групування, вибірок, композитний метод комплексного оцінювання, експертних оцінок,

трендового прогнозування; при розробці засобів управління фінансовою безпекою підприємства використовувались методи системного аналізу, узагальнення, матричного позиціонування, наукової абстракції.

Достовірність наукових положень, висновків і отриманих у дисертації результатів забезпечена: науковим обґрунтуванням основних принципів і чітким визначенням критеріїв формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства торгівлі; фактичним матеріалом та описанням методик проведення досліджень; опрацюванням значного обсягу наукових праць вітчизняних вчених, науково-аналітичних матеріалів, вітчизняної законодавчої та нормативної бази; використанням та якісним опрацюванням значного масиву статистичних даних; широкою публікацією у вітчизняних на однією публікацією у зарубіжному наукових виданнях та апробацією одержаних результатів на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Коректність одержаних результатів не викликає сумнівів. Принципових зауважень, які ставлять під сумнів достовірність результатів, вірність теоретичних, методичних і практичних підходів немає.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що всі наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, всебічно й належним чином обґрунтовані, достовірні та мають вагомий теоретичну цінність і практичну значимість. Тема дисертаційної роботи відповідає профілю спеціальності 051 «Економіка».

Новизна наукових положень і отриманих результатів.

У дисертаційній роботі Бутової Тетяни Юрївни представлені результати вирішення важливого науково-практичного завдання щодо поглиблення теоретико-методологічних засад і формування науково-методичного забезпечення з метою вдосконалення підтримки фінансової безпеки підприємств торгівлі, що має важливе наукове та практичне

значення.

Головними пунктами наукової новизни виконаного дисертаційного дослідження є такі положення:

– вперше до наукового лексикону уведено поняття «стратегічний період фінансової безпеки підприємства» як вірогідний час настання загрозованих об'єктивних змін зовнішнього організаційного середовища, що можуть призвести до збитковості з подальшим банкрутством та слугує часовим критерієм стратегічної здатності підприємства забезпечувати перманентне фінансування розвитку й виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами у майбутньому;

– удосконалено видову диференціацію фінансової безпеки підприємства за оперативними, поточними та стратегічними ознаками, що у поєднанні з реалізованою, цільовою, евентуальною та динамічною формами їх представлення дозволяє, на відміну від існуючих підходів до оцінювання фінансового стану підприємства, надати комплексне уявлення про рівень фінансової захищеності підприємства та слугує аналітичною основою прийняття відповідних управлінських рішень;

– запропоновано методологічний підхід до оцінювання фінансової безпеки підприємства, який базується на комплексному дослідженні рівня та напрямку динаміки її показників, та на відміну від існуючих підходів передбачає послідовне нарощування оціночних характеристик в диференційованому режимі, а отримані конфігурації значень показників дають змогу регулювати фінансову безпеку підприємства за окремими компонентами;

– удосконалено декомпозицію фінансових загроз діяльності підприємства на основі визначення дисонуючих відхилень значень взаємопов'язаних показників фінансової безпеки, які відображають порушення їх взаємодії, співвідношення досягнутого рівня та напрямку змін, що дозволить ідентифікувати прояв ознак таких загроз;

– набуло подальшого розвитку розуміння сутності фінансової безпеки

підприємства на основі розрахунково-аналітичного та організаційно-управлінського трактування її категоріальної належності дозволило представити і розмежувати фінансовий стан підприємства та управлінську керуючу підсистему безпеки як об'єкти оцінювання, що стало концептуальною основою прикладного дослідження і удосконалення системи фінансової безпеки підприємства, представленої комплексом управлінських рішень і дій, спрямованих на досягнення певного фінансового стану, який залежить від пріоритетних фінансових інтересів, диференційованих у часі з урахуванням характеру визначеної фінансової політики і діючої стратегії;

– набуло подальшого розвитку трактування поняття «стратегічна фінансова безпека підприємства», яке, на відміну від існуючих, доповнено такою сутнісною характеристикою, як здатність і можливість суб'єкта ринку забезпечувати перманентне фінансування розвитку і виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами протягом стратегічного періоду, який є часовим виміром вірогідного настання об'єктивних стратегічних змін зовнішнього організаційного середовища, що можуть призвести до втрати фінансової безпеки підприємства;

– набули подальшого розвитку методологічні підходи до забезпечення стратегічної безпеки підприємства за рахунок обґрунтування ознак і визначення тривалості стратегічного періоду, який слугує часовим критерієм визнання потенціалу стратегічної захищеності підприємства від загроз його фінансовому стану на основі аналізу ретроспективної поточної фінансової безпеки впродовж відповідного проміжку часу.

Практичне значення виконаного дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в можливості практичного використання розроблених методичних підходів і конкретних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі, що

підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема:

– розроблений здобувачем методичний інструментарій ідентифікації стратегічного забезпечення підприємства торгівлі був використаний при прогнозуванні показників фінансової діяльності в процесі розробки стратегії розвитку ПРАТ «НОВА ЛІНІЯ» м. Буча до 2025 року (довідка № 11 від 26.06.2019);

– розроблений інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємства на основі дисонуючих відхилень взаємопов'язаних показників безпеки впроваджено в практичну діяльність ТОВ «Сільпо-Фуд» (довідка № 1/29-19 від 25.05.2019).

Окремі науково-методичні результати дисертаційного дослідження, положення дисертації використані в освітньому процесі Торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету при розробці навчально-методичного забезпечення та викладанні навчальної дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» (довідка від 20.02.2019 № 16).

**Повнота викладення наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях,
зарахованих за темою дисертації.**

Дисертаційна робота Бутової Т. Ю. є результатом наукових досліджень здобувача у галузі підвищення рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі. За матеріалами дисертації опубліковано 20 наукових праць загальним обсягом 5,42 друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 4,86 друк. арк. Опубліковані праці повністю відображають основні результати та висновки виконаного дослідження. Із них: 1 стаття – в зарубіжному науковому періодичному виданні; 3 – в фахових наукових виданнях України; підрозділ до монографії; 15 публікацій в збірниках тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних

конференціях.

У наукових працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача визначено чітко відповідно до встановлених вимог.

Наукові праці Бутової Тетяни Юрїївни відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р.

Наведені в дисертаційній роботі розробки Бутової Т.Ю. одержали позитивну оцінку на 15 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації.

Дисертаційна робота обсягом основного тексту 196 сторінок, складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційна робота містить 50 таблиць, 6 рисунків, 17 формул і 14 додатків. Список використаних джерел включає 190 найменування.

Структура дисертаційної роботи Бутової Т.Ю. є цілісною, логічною, з коректним застосуванням наукового стилю та мови. Стиль викладення матеріалу чіткий та послідовний. Оформлення дисертації повністю відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеню доктора філософії відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами від 31.05.2019 р.).

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, та їх практичне значення дозволяють зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Бутової Т.Ю.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

У дисертації Бутової Т.Ю. відсутні порушення академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Бутової Т.Ю., слід зазначити, що мають місце деякі зауваження і побажання, а окремі висновки автора є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування.

1. Здобувачем до наукового лексикону уведено поняття стратегічного періоду фінансової безпеки підприємства, проте, на наше переконання, доцільно було б в даному пункті наукової новизни представити аргументацію щодо доцільного даної дефініції.

2. Сформувавши видозу диференціацію та форми прояву фінансової безпеки (пункт 1.2), дисертанту слід було розширити їх характеристику, акцентуючи увагу на специфічних особливостях, притаманних підприємствам торгівлі.

3. У п. 1.3. дисертаційної роботи здобувач справедливо зазначає, що серед основних детермінант оцінювання поточної фінансової безпеки підприємства, окрім інших, є рівень оборотності активів (с. 60), який характеризує стан ділової активності підприємства та наводить методику його розрахунку.

Проте, поза увагою здобувача залишаються коефіцієнти оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості. Вважаємо, що враховуючи особливості підприємств торгівлі, доцільно при визначенні фінансової безпеки враховувати дані коефіцієнти ділової активності, адже метою операційної діяльності в торгівлі є – розширення ринку збуту, що мотивує комерційні служби до нарощування обох видів заборгованостей. Фінансові служби зацікавлені в найшвидшій інкасації дебіторської заборгованості й

пошуку найбільш дешевих джерел фінансування. Інвестиційна діяльність, хоча безпосередньо й не пов'язана з формуванням короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованостей, але, по-перше, довгострокові зобов'язання поступово перетворюються в короткострокові, по-друге, підприємства часто для забезпечення фінансової стабільності (безпеки) відволікають кредиторську заборгованість для фінансування довгострокових активів.

4. У дисертаційній роботі здобувач приділяє увагу в першому (с. 27-28) та третьому розділі дослідженню загроз втрати безпеки, забезпеченню від зовнішніх та внутрішніх загроз та робить логічний висновок (с. 191) про те, що прийняття управлінських рішень щодо забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки має ґрунтуватися на корпоративному підході до допустимих рівнів ризику та розпізнавання майбутніх загроз. Проте, в роботі відсутні розрахунки ризику витрати фінансової безпеки на підприємствах торгівлі. Дані розрахунки дали б змогу зрозуміти, на які негативні події/ситуації/наслідки може наражатися підприємство торгівлі.

5. Викликають цікавість представлені результати дослідження автора стосовно удосконалення методичного підходу до оцінювання фінансової безпеки підприємства, який базується на комплексному дослідженні рівня та напрямку динаміки її показників (підрозділ 3.2, с. 158-169). Варто було б запропонований методичний підхід до діагностування управління фінансовою безпекою розглянути на прикладі конкретного підприємства торгівлі.

6. Дисертації додало би більшої аргументаційної цілісності, якби здобувачем було б надане обґрунтування необхідності врахування асиметрії інформації при формуванні управлінської системи фінансової безпеки підприємства (пункт 3.1), яка має місце у підприємствах в наслідок яких, підприємства торгівлі, які мають філії, дочірні підприємства, що були об'єктом дослідження втрачають щороку біля 8% прибутку.

Разом з тим, наведені зауваження мають окремий характер, не

знижують достатньо високий науковий рівень дисертаційної роботи і не впливають на її загальну позитивну оцінку, а дискусійні положення можуть бути підставою для наукової дискусії та продовження здобувачем досліджень за обраним напрямом.

**Висновок про відповідність дисертації вимогам Міністерства
освіти і науки України.**

Дисертація Бутової Т.Ю. на тему: «Фінансова безпека підприємства торгівлі» за своїм змістом і структурою є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій викладено наукові положення, нові науково обгрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що мають важливе значення для розвитку економічної науки й практики в частині розроблення методологічних основ і практичних рекомендацій щодо формування управлінської системи фінансової безпеки та визначення засобів попередження реалізації загроз здатності підприємства відповідати по зобов'язаннях та фінансувати подальший розвиток. Отримані здобувачем результати та запропоновані нові рішення, висновки й рекомендації є достовірними та всебічно обгрунтованими. Дисертаційна робота виконана на високому фаховому рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 051 «Економіка». Поставлену мету досягнуто, а визначені здобувачем завдання дослідження вирішено. Дисертація характеризується єдністю змісту та структури й повною мірою відображає особистий внесок здобувача в науку.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри фінансів
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України

Н. М. Давиденко

ЗАСВІДЧУЮ
про відповідність дисертації
М.В. Михайліченко

11 2022